

3 May Beynəlxalq Söz və Mətbuat Azadlığı Günüdür

3 may Ümumdünya Mətbuat Azadlığı Günüdür. Azərbaycan media ictimaiyyəti də bu təqvim qeyd edir. Bu il Azərbaycan həm də milli mətbuatımızın yaradılmasının 150 illik yubileyinə hazırlaşır. Bu iki təqvim milli medianın fəaliyyətinin təhlilini dəyərləndirmək zərurətini yaradır. Azərbaycan mediası yubileyə hansı nailiyyətlərlə gedir?

baycan Respublikası Audiovizual Şurasının yaradılmasına Fərman verib. Şura televiziyaya və radio yayımı sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsini təmin edir.

Bəllidir ki, adıçəkilən təsisatların hər biri özlərindən əvvəl mövcud olmuş müvafiq qurumların bazasında, yeni adlar altında formalaşdırılıb. Amma dəyişiklik təkcə adlarla məhdudlaşmayıb. Səlahiyyət, məsuliyyət, öhdəlik, informasiya işinə yanaşma, media mühitinə baxış fərqlidir.

Belə fərqlilik Medianın İnkişafı Agentliyi ilə yanaşı, yenidən qurulmuş digər təsisatlar üçün də xarakterikdir. İslahatlar fonunda yeniləşdirilmiş bu qurumlar çevik funksionallıq mexanizmlərinə malikdirlər. Proseslərə, tendensiyalara, problemlərə reaksiyaları operativdir. KİV-lərdə, sosial media platformalarında müzakirə olunan istənilən məsələyə, məlumatlara çevik reaksiya verə bilirlər.

Media təhdidlərdən qorunur

“Azərbaycan Respublikasında media sahəsində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Fərmana uyğun olaraq, bu sahəni tənzimləyən qanun dəyişdirilib. 2022-ci ildə qüvvəyə minmiş “Media haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu dövlət və media münasibətlərinin hüquqi mənzərəsini aydınlaşdırır.

Yeni qanunu əvvəlkindən fərqləndirən əsas məqamlardan biri də budur ki, o, media subyektlərinin dəqiq təsnifatını verir. Çap, onlayn, audiovizual media subyektlərinin, informasiya agentliklərinin standartlarını, fəaliyyət çevrəsini müəyyənləşdirir. Qanun rəqəmsal transformasiya dövründə media subyektlərinin tiplərinin qorunub saxlanılmasını təmin edir.

Yeni qanun media subyektləri ilə yanaşı, jurnalistlərin də statuslarını, hüquq və vəzifələrini dəqiq ifadə edir ki, bu da yeni media alətlərinin inkişaf etdiyi bir dövrdə son dərəcə zəruridir.

Sosial şəbəkə platformalarının sürətli inkişafı xəbər istehsalçılarının çeşidini artırıb. Analitik mərkəzlər qeyd edirlər ki, hazırda dünya əhalisinin yarısından çoxu sosial media istifadəçisidir. Statista.com-un hesablamalarında bu göstərici təqribən 5.7 milyard nəfərdir. Dünya əhalisinin 62,6 faizi sosial şəbəkə platformaları üzərindən xəbər alır və yayır. Yəni, xəbər istehsalçısı

Yubileyə zəngin təcrübə və yeni yanaşma ilə gedirik

**Müşfiq ƏLƏSGƏRLİ,
XQ-nin media eksperti**

rolunda çıxış edir. Azərbaycan seqmentində də mənzərə oxşardır. Son məlumatlara əsasən, ölkə əhalisi arasında sosial media istifadəçilərinin sayı 50 faizi ötür.

Bu dinamika bir tərəfdən alternativ informasiya mənbələrinə çıxış imkanlarını artırmaqla fayda verirsə, digər yandan xəbərin keyfiyyətinə təsir göstərir. Etimadlı xəbərin kəmiyyətini azaldır, “feyk xəbər”in çəkisini çoxaldır. Öz növbəsində, peşəkar xəbər istehsalçısı olan jurnalistlərin vəziyyətinə də ciddi təsir göstərir. Onların hüquq və səlahiyyətlərinin qorunması üçün tədbirlər görülməsini zərurətə çevirir.

Mövzu beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının gündəmində yer tutur. Peşəkar medianın qorunub saxlanması, jurnalistlərin hüquq və səlahiyyətlərinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi üçün təkliflər hazırlanır. Keyfiyyətli Jurnalistika Üçrunda Beynəlxalq Hərəkət (KJUBH) da bu səbəbdən təsis edilib. KJU-BH jurnalistikanı sosial medianın yaratdığı təhdidlərdən qorumağa çalışır

Bu tendensiyalar kontekstdə yanaşsaq, Azərbaycanda hazırlanaraq tətbiq edilən “Media haqqında” Qanun ölkəmizdə fəaliyyət göstərən jurnalistlərin səlahiyyətlərini müəyyənləşdirmək, haqlarını qorumaq üçün faydalıdır. Eyni zamanda, peşəkar jurnalistikanı qoruyub yaşatmaq istəyən dünya ölkələri üçün bir nümunədir. Yeni qanun sosial media istifadəçiləri, həvəskar xəbər istehsalçıları ilə peşəkar jurnalistlər arasındakı sərhədləri çox dəqiq şəkildə müəyyənləşdirir. Konvergensiya olunmuş ənənəvi media qurumları ilə sosial şəbəkə platformaları üzərindən xəbər yayən həvəskarlar arasındakı fərqi göstərir. Jurnalistlərin hüquq və səlahiyyətlərini qoruyur, inkişaf etdirir. Bir cümlə ilə ifadə etsək, “Media haqqında” Qanun Azərbaycanda peşəkar medianın inkişafına təminat verir.

Azad medianın inkişafı üçün güzəştlər

Sərhədlərin müəyyənləşməsi peşəkar media üçün güzəştlərin və imtiyazların tətbiq olunmasına şərait yaradır. Təsədüfi deyil ki, “Media haqqında” Qanun imzalandığı gün – 2022-ci il fevralın 8-də Prezident İlham Əliyev həm də İpoteka qanunvericiliyi üzrə dəyişiklikləri təsdiqlədi. Beləliklə, jurnalistlərə dövlət təminatlı, güzəştli ipoteka kreditindən istifadə etmək hüququ verilib. Qanunun qəbulundan 3 ay sonra, 13 may 2022-ci il tarixində isə Azərbaycanda kütləvi informasiya məhsullarının ərsəyə

gəlməsi üçün kağızın idxalı və satışı ƏDV-dən azad edilib.

2021-ci ilin sonlarından etibarən, medianın müstəqil biznes modelinə keçidinin sürətləndirilməsi üçün sistemli addımlar atılır. Prosesin davamı olaraq, 2023-cü il yanvarın 1-dən ölkə mətbuatına vergi güzəştləri tətbiq olunub. Çap və onlayn media subyektləri gəlir (mənfəət) və sadələşdirilmiş vergilərdən, eyni zamanda, əlavə dəyər vergisindən 3 il müddətinə azad edilib.

Bu dövr ərzində media subyektlərinin inkişafını təmin etmək üçün verilən dövlət dəstəyinin həcmi artırılıb. Məlumat üçün bildirək ki, 2009–2020-ci illərdə ölkədə dövlət hesabına yalnız çap media subyektlərinə – qəzetlərə dəstək göstərilirdisə, indi həmin dəstək həm də onlayn media subyektlərinə aid edilir. Son 3 ildə hər il üzrə 39 xəbər saytına (xəbər portalına) müsabiqəli yardımlar göstərilib. 39 xəbər saytı, 17 qəzet redaksiyası olmaqla ümumilikdə il ərzində 56 media subyektinə iqtisadi müstəqilliyinin gücləndirilməsi, maddi-texniki təminatlarının yaxşılaşdırılması, fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və keyfiyyətin artırılması məqsədilə maliyyə yardımı ayrılır. Bu, ölkədə KİV qollarının paralel inkişafını təmin edir. O cümlədən, onlayn media subyektlərinin qurulmasını, inkişafını və peşəkarlaşmasını stimullaşdırır.

Onlayn media subyektlərinin statusu tanınıb

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, son islahatlar fonunda qəbul edilmiş “Media

haqqında” Qanunun gətirdiyi yeniliklərdən biri də onlayn media subyektlərinin statuslarının tanınmasıdır. 1999-cu ildə qəbul edilmiş “KİV haqqında” Qanunda bu sahədə boşluq olub. Düzdür, həmin qanunun 3–cü maddəsi “İnternet informasiya ehtiyatları”nı da “kültəvi informasiya xidməti” kimi təsbit edib. Amma bu müddəə sonrakı bəndlərdə inkişaf etdirilməmişdi. Xəbər portalının, internet TV-lərin statusları tanınmırdı. İnternet KİV-lərin standartları barədə aydın təsəvvür yaradılmırdı. 2022-ci ildən qüvvəyə minmiş “Media haqqında” Qanun isə qeyd edilən boşluğu aradan qaldırır. İnternet media resurslarının strukturunu və statusunu müəyyən edir. 14 oktyabr 2022-ci ildən etibarən fəaliyyətə başlayan Azərbaycan Respublikasının Media Reyestrində ölkənin bütün ciddi media resursları kimi, onlayn media subyektlərini də uçota alır.

Media reyestrində qeydə götürülmək üçün xəbər saytları qarşısında orijinal məzmun yaradıcılığı tələbinin qoyulması bu seqmentdə keyfiyyət göstəricilərini xeyli yüksəldir. Saytlar keyfiyyətli, etimadlı, məzmun müxtəlifliyi olan xəbərlər yaymaq üçün daha çox çalışır və nəticədə özləri də peşəkarlaşırlar. Media Agentliyinin qurduğu monitorinq sistemi real dataları (orijinal kontent, istinad sayıları və s.) ortaya qoyur və bunun nəticəsində sayt vitrini yenilənir. Onlayn mediaya dövlət dəstəyinin göstərilməsi bu platformada qeyri-şəffaflıq meyillərini də azaldır.

(ardı var)